

Małgorzata Oleszkiewicz

Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie

25. Konferencja Generalna ICOM — KYOTO 2019, 1-7 września 2019

W dniach 1-7 września 2019 r. w Kioto (Japonia) odbyła się 25. Konferencja Generalna ICOM (International Council of Museums — Międzynarodowa Rada Muzeów), której temat brzmiał: *Muzea jako centra kulturowe: Przyszłość tradycji*. Ponad 4500 muzealników ze 120 krajów zjechało do Kioto, aby spotkać się, dyskutować, wymieniać myśli i idee.

Kioto, nieodparcie przypominające Kraków — dawna stolica Japonii o tysiącletniej historii, jedno z najlepiej zachowanych, oszczędzonych podczas II wojny światowej miast, uważane za centrum kulturalne kraju — okazało się znakomitym miejscem na spotkanie pod hasłem: przyszłość tradycji. Adekwatny do tego hasła, przemyślany plakat konferencji stworzył Koji Kinutani, znany japoński malarz, który swoją pracą chciał przypomnieć, o tym że, jak sam mówił: „świat, w którym żyjemy, istnieje w ramach znacznie dłuższej tradycji i że ta tradycja jest pomostem do przyszłości”.

Kioto okazało się dla muzealników niezwykle gościnnym miastem. Już na przeszklonym (o nowoczesnej architekturze) dworcu kolejowym i pod pobliską Kyoto Tower uczestników witały napisy „IKOM KYOTO 2019 Welcome!”. Takich napisów i plakatów w całym mieście było znacznie więcej, można je było zobaczyć w metrze, w autobusach, na ulicach i oczywiście przy muzeach. Dzięki gospodarzom: organizatorom i władzom miasta, uczestnicy konferencji czuli się w te dni jak niezwykle chętnie witani goście. Bardzo docenianym prezentem był bilet na wszystkie środki komunikacji

miejskiej, ważny przez cały tydzień konferencji, dzięki czemu można się było łatwo przemieszczać, nie tylko do miejsca obrad, ale też wszędzie tam, gdzie odbywały się specjalnie z tej okazji zorganizowane wydarzenia, pokazy, otwarcia wystaw. 150 muzeów w samym mieście i prefekturze Kyoto otwarło swoje podwoje, z wolnym wstępem dla członków ICOM, a część z nich również dla wszystkich zainteresowanych. Widać było, że z tej okazji chętnie korzystali również mieszkańcy, dzięki czemu było to wspólne święto muzealnictwa, coś w rodzaju tygodniowej nocy muzeów. Uczestniczyły w tym również inne instytucje kultury: biblioteki i archiwa, galerie sztuki, centra kultury, miejsca pamięci, ogrody botaniczne i parki a także świątynie, wiele z nich na co dzień zamkniętych dla publiczności.

Obrady odbywały się w Międzynarodowym Centrum Konferencyjnym Kioto (Kyoto International Conference Center (ICC Kyoto), które zdolne było pomieścić wszystkich uczestników, chociaż w głównej sali konferencyjnej zasiadało tylko 2000 osób, pozostali uczestnicy oglądali obrady w innych salach, na telebimach.

Wykłady wiodące wygłosili trzej światowej sławy intelektualiści. Kengo Kuma, architekt z Japonii, mówił o architekturze XX wieku, kiedy to zostały zerwane wcześniejsze więzi z naturą, a budowanie ze stali i betonu spowodowało zerwanie wcześniejszych więzi między ludźmi i miejscami ich życia. W obecnej epoce postindustrialnej architektura, tak jak i muzea stają się pośrednikami ponownie łączącymi miejsca i ludzi stąd wyróżnił sposób projektowania architektury w czasie od „epoki betonu” do „epoki lasu”. Sebastião Salgado, fotograf urodzony w Brazylii, zamieszkały w Paryżu, omówił swoją pracę fotografowania pozostałych, jeszcze nie spalonych, części lasów amazońskich, a także rdzennej ludności, którzy jako odwieczni strażnicy lasu, pełnią (i powinni pełnić) kluczową rolę w opracowaniu nowych i kreatywnych form ochrony i zrównoważonego zarządzania regionem Amazonii. Cai Guo-Qiang, artysta z Chin, opowiadając o swojej współpracy z muzeami na całym świecie, zadał szereg pytań o rolę muzeów dla lokalnych społeczności szczególnie teraz, gdy powstawanie muzeów stało się modne w skali globalnej, a sztuka współczesna coraz bardziej wyrafinowana i elitarna.

Odbyły się cztery sesje plenarne. W sesji pierwszej pod hasłem: *Kuratorstwo muzeów nad zrównoważoną przyszłością*, rozważano różne lokalne i globalne aspekty zrównoważonego rozwoju. Już wiele zostało zrobione, ale można w tym zakresie osiągnąć znacznie więcej, opierając się na poten-

cyjale muzeów, które łączą tradycję, innowacje i społeczności. Sesja druga, zgodnie z tytułem *Definicja muzeum — kościec ICOM* poświęcona była tematyce potrzeby nowego zdefiniowania muzeum, wobec dostosowania, przekształcenia i ponownego opracowania celów, zasad i praktyk przez muzea w ostatnich dziesięcioleciach, przez co obecna definicja muzeum ICOM nie wydaje się już odzwierciedlać współczesnych wyzwań oraz obowiązków muzeów wobec społeczeństwa. Omówiono też wizję i możliwości nowej definicji, opracowanej przez Stały Komitet ds. Definicji, Perspektyw i Potencjałów Muzeum (MDPP).

Trzecia sesja: *Muzea w czasach katastrofy: bądź przygotowany, reaguj skutecznie i zachowuj dziedzictwo kulturowe* stanowiła forum do wymiany doświadczeń oraz dyskusji na temat wyzwań i zagrożeń, przed którymi stoją muzea, a także do zbadania możliwości międzynarodowej współpracy i wymiany wiedzy tak, aby w przypadku poważnej katastrofy muzea mogły zareagować w sposób skuteczny, świadomy i szybki, aby móc ratować życie i dziedzictwo kulturowe. Sesja czwarta: *Azjatyckie muzea i kolekcje sztuki na świecie* była poświęcona rozważaniu znaczenia azjatyckich muzeów sztuki i kolekcji, jak mogą zyskać dzięki współpracy z międzynarodowymi kolegami oraz jakie powinny być podejmowane działania w celu promowania głębszego zrozumienia sztuki azjatyckiej w muzeach na całym świecie.

Podczas konferencji, równoległe do obrad, odbywały się Międzynarodowe Targi Muzealne i Forum EXPO, w których uczestniczyło 149 muzeów, firm i producentów z nimi powiązanych. Stoiska były rozstawione w centralnym hallu, a więc można było tam zaglądać zarówno w drodze, jak i w przerwach pomiędzy obradami. Muzea prezentowały innowacyjne rozwiązania pod hasłem reinterpretacji tradycji, a wśród rozwiązań technologicznych zwracały uwagę m.in. prezentowane modele biologiczne, propozycje artystyczne w zakresie wystroju sal wystawowych, oświetlenie wystawiennicze (lampy sterowane pilotem), tworzenie modeli 3D, produkcja szyb antyrefleksyjnych, systemy wieszania obrazów, wózki dla osób niepełnosprawnych ułatwiające zwiedzanie muzeum, nowoczesne skanery do digitalizacji zbiorów czy systemy ich ochrony podczas trzęsień ziemi i kataklizmów.

W ramach Generalnej Konferencji w Kioto swoje konferencje oraz spotkania miały również komitety narodowe i międzynarodowe ICOM. Pisząca te słowa uczestniczyła w 52 dorocznej konferencji ICME (Międzynarodowy Komitet ds. Muzeów i Zbiorów Etnografii) pod tytułem *Różnorodność*

i uniwersalność. Temat ten został wybrany w oparciu o wcześniejsze prace ICME, w których poddawano analizie, w jaki sposób muzea, poprzez swoje działania, angażują różnorodnych odbiorców w lepsze zrozumienie tego, co jednoczy ludzi na całym świecie, bez pomijania ich zróżnicowania. Według słów Viv Golding (przewodniczącej ICME do 2019) temat ten opiera się na antropologii humanistycznej, badającej, co to znaczy być człowiekiem, a także w jaki sposób ludzie mogliby się zjednoczyć, aby troszczyć się i chronić ludzkość, nasze różnorodne tradycje kulturowe (dziedzictwo materialne i niematerialne) dla przyszłych pokoleń. Te wielkie cele szczególnie rezonują z muzeami i zbiorami etnograficznymi. Spośród zgłoszonych 87 referatów wybrano 20, które zostały wygłoszone podczas pięciu sesji, nie we wszystkich przypadkach dobrze skomponowanych. Sesje opatrzone tytułami: *Dekolonizacja muzeów w celu promowania obywatelstwa i spójności społecznej*; *Współpraca w celu ochrony wiedzy rdzennej ludności*; *Pamięć, afekt i przynależność*; *Badanie tożsamości kulturowych i społecznych* (w tym prezentacje Pechakucha); *Myślenie, projektowanie i praca poza różnorodnością i uniwersalnością* oraz *Rozmowy/przekazywanie poprzez projektowanie i uczenie się*. W tej ostatnio wymienionej sesji została uplasowana autorka sprawozdania z referatem *Muzeum etnograficzne jako uniwersalny klucz do rozumienia nowoczesnego świata*, prezentująca muzealny projekt badawczy *Wesela 21* zrealizowany w Muzeum Etnograficznym w Krakowie.

5 września to dzień, w którym komitety miały zewnętrzne spotkania, więc ICME zorganizowało wraz z CIMCIM (Międzynarodowym Komitetem ds. Muzeów i Kolekcji Instrumentów i Muzyki) wspólny program w Narodowym Muzeum Etnologii (Minpaku) w Osace. Poza wspólną sesją panelową dzień upłynął na zapoznawaniu się ze sposobami konserwacji i przechowywania muzealiów w magazynach, zwiedzaniu wystaw muzeum (z których najciekawsze wydało się zobaczenie, w jaki sposób jest eksponowana na wystawie stałej kultura europejska z japońskiej perspektywy) i zakończył się wieczorem towarzyskim.

Sobota, 6 września, została przeznaczona na wycieczki, których zorganizowano ponad 40 — umożliwiających bliższe poznanie miasta i prefektury Kioto, a także regionu Kansai. Niżej podpisana wybrała chyba najbardziej etnograficzną, całodniową wycieczkę do niezwykle malowniczej wioski w górach o nazwie Miyama (co oznacza „piękną górę”), w której zostały zachowane do dziś drewniane budynki kryte strzechą. Na miejscu odbyło się spotkanie z jedynym wyspecjalizowanym fachowcem od kładzenia

strzechy, a wcześniej z młodymi adeptami innych dziedzin tradycyjnego rękodzieła uczącymi się w warsztatach pod okiem mistrzów, podczas odwiedzin w szkole: „College of Excellence”. Podczas wycieczki odbyło się również zwiedzanie Muzeum Regionalnego w Nantan oraz niewielkiej, ale uroczej świątyni Seigen-ji z posągami śmiejącego się Buddy.

Tematem, który wywoływał chyba najwięcej emocji i dyskusji kulturalnych, była nowa definicja muzeum, która miała być przegłosowana podczas Nadzwyczajnego Zgromadzenia Generalnego ICOM w Kioto. Przypomnijmy, że potrzeba zaktualizowania definicji muzeum w celu dostosowania jej do zmian zachodzących współcześnie zapadła na 24. Konferencji Generalnej w Mediolanie w 2016 r. Stały Komitet ds. Definicji, Perspektyw i Potencjałów Muzeum (MDPP) zebrał za pośrednictwem dedykowanej strony internetowej 269 propozycji, skompilował je w 5 definicji, które zostały następnie przedłożone Zarządowi ICOM. Wybrana przez Zarząd nowa definicja muzeum została oficjalnie opublikowana 25 lipca 2019 r. Ten termin był m.in. podnoszony jako jedna z przyczyn, dla których zaproponowano odłożenie głosowania nad przyjęciem nowej definicji, stwierdzając, że zaledwie 6 tygodni do ICOM KYOTO 2019 to zbyt krótki czas, aby mogły się odbyć konsultacje wewnątrz Komitetów ICOM. Podczas burzliwej i przedłużającej się dyskusji przeważał pogląd potwierdzający potrzebę nowelizacji definicji muzeum z zastrzeżeniem, że przedłożona propozycja budzi zbyt wiele wątpliwości, aby mogła być przyjęta. Stąd też Nadzwyczajne Zgromadzenie Generalne ICOM w Kioto głosami 70,41% podjęło decyzję o odłożeniu głosowania nad nową definicją muzeum i kontynuowaniu prac nad nią.

Uroczyste otwarcie konferencji ICOM Kyoto 2019 uświetnił występ teatru Nō oraz równie tradycyjny taniec gejsz (Geiko i Maiko), które w swoich tradycyjnych strojach towarzyszyły uczestnikom w pięknym japońskim ogrodzie Międzynarodowego Centrum Konferencyjnego podczas wieczoru towarzyskiego zakończonego pokazem fajerwerków. Wieczory towarzyskie odbywały się każdego dnia, każdy w innym miejscu i z innymi atrakcjami. Wśród nich warto wymienić wieczór w zamku Nijo-jo (na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO), z pięknym, nocnym podświetleniem, a na tę okazję wypełnionym nowoczesnymi, artystycznymi instalacjami, czy wieczór w ogrodzie botanicznym ze spacerem przez szklarnie, gdzie obok okazów botanicznych można było zobaczyć ceramiczne reprodukcje uznanych dzieł sztuki czy zajrzeć do Instytutu Biblioteki i Archiwów w Kioto. Szkoda

tylko, że wszystkie te wieczorne spotkania odbywały się na stojąco, gdyż w ogrodach japońskich niewiele jest ławek, a nie zawsze były nawet miejsca do postawienia poczęstunku czy napoju, podobnie podczas uroczystego zakończenia ICOM Kyoto 2019, które odbyło się w malowniczej scenerii ogrodu przy Muzeum Narodowym.

Organizacja konferencji z tak dużą liczbą wydarzeń i uczestników była ogromnym i niełatwym przedsięwzięciem z czego organizatorzy wywiązali się doskonale. Z punktu widzenia uczestnika można było narzekać na częste i wydłużające się stanie w kolejkach: do rejestracji, do odebrania posiłku, do wejścia na wieczorek towarzyski. Jednak odbywało się to wszystko w stylu japońskim, spokojnie, w porządku regulowanym przez wiele osób z obsługi konferencji, zawsze uśmiechniętych chętnych do pomocy, udzielenia informacji. Wszelkie informacje były zresztą dostępne zarówno w formie papierowej (chyba aż zbyt wielu drukowanych materiałów), cyfrowej (w internecie i przez aplikacje) czy w postaci wywieszonych, łatwo widocznych wskazówek. Tak więc trudno było się zgubić, a czas stania w kolejkach można było wykorzystać na ciekawe rozmowy z nowo poznanymi kolegami, których los postawił obok nas. Organizatorzy starali się, aby przygotować doskonale warunki obrad, a jak powiedział Johei Sasaki, prezydent Komitetu Organizacyjnego ICOM KYOTO 2019 (dyrektor Muzeum Narodowego w Kioto) jednego tylko nie byli w stanie zapewnić, czyli nieco dogodniejszej pogody. Temperatura w tym czasie w dzień była ponad 30°C, a w nocy spadała jedynie do 26°C, z wilgotnością powietrza sięgającą 90 do 100%.

Ten czas gorących dyskusji, wymiany myśli, spotkań z tradycją i nowoczesnością Japonii z pewnością na długo pozostanie w pamięci uczestników ICOM KYOTO 2019, dyskusje i prace nad nowelizacją definicji muzeum będą kontynuowane, a do kolejnego wielkiego zgromadzenia muzealników z całego świata już się przygotowują nasi czescy koledzy, gdyż 26. Generalna Konferencja ICOM odbędzie się w dniach 22–28 sierpnia 2022 r. w Pradze.